

## Informacja o krajowej i międzynarodowej współpracy kryminologów

### EUROPEJSKIE SEMINARIUM „OCHRONA OFIAR PRZESTĘPSTW – POLITYKA NA RZECZ OFIAR W EUROPIE”

W seminarium, zorganizowanym przez Radę Europy oraz Rząd Kraju Basków w Vitorii-Gasteiz (14–16 X 1996 r.) uczestniczyło 31 delegatów z instytucji związanych z wymiarem sprawiedliwości (sędziowie, prokuratorzy, policjanci, pracownicy resortowych placówek badawczych) z 16 krajów Europy Centralnej i Wschodniej, 5 ekspertów – sprawozdawców (z Holandii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i Niemiec) oraz 3 przedstawicieli Rady Europy. Było poza tym kilkadziesiąt osób z Hiszpanii (wśród nich także pracownicy naukowci, studenci, dziennikarze, działacze organizacji pozarządowych, zajmujących się np. pomocą ofiarom terroryzmu).

Zakres tematyczny seminarium był bardzo szeroki. Przedstawiono następujące referaty: *Polityka na rzecz ofiar w Kraju Basków* (I. Sanchez, J.L. Aurtenetxe); *Skutki przestępstwa: ofiara, społeczeństwo i strach* (P. Mayhew); *Pozycja ofiary w europejskich systemach wymiaru sprawiedliwości* (B.-D. Meier); *Ochrona świadków przed, w trakcie i po rozprawie* (I.M. Abel); *Instytucje świadczące pomoc ofiarom przestępstw: struktury, cele, metody pracy* (M.J. Conde); *Kompensacja dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy: Europejska Konwencja ETS No 116* (W. Rau); *Różne systemy kompensacji dla ofiar w Europie: wyniki badań porównawczych* (D. Greer); *Pozycja ofiary w hiszpańskim prawie karnym* (E. Gimenez-Salinas i Colomer, A. Rifa).

Program seminarium zakładał również wystąpienia uczestników z krajów Europy Centralnej i Wschodniej, którzy przygotowali także pisemne raporty odnoszące się do kwestii poruszanych w referatach głównych.

J.L. Aurtenetxe przedstawiając założenia programów na rzecz ofiar przestępstw w Kraju Basków wskazał na dobrze skoordynowaną współpracę ministerstw sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz partii politycznych i organizacji działających na rzecz ofiar. Wśród czynników ważnych ze względów organizacyjnych podkreślił fakt istnienia młodej policji (utworzonej 16 lat temu), o niezależnym i narodowym charakterze. Policjanci mieszkają w domach, nie w koszarach, przez co są bliżsi ludziom niż to jest w przypadku „gwardii cywilnej”. Ma to znaczenie dla prewencji,

dla której niezwykle istotna jest obecność na ulicach dużej liczby patrolujących policjantów. Tworząc programy wybrano grupy podatne na wiktylizację. Programy uwzględniają specyfikę problemów ofiar różnych przestępstw np. terroryzmu, czy przestępstw seksualnych, dzięki określeniu zasad postępowania z każdą z grup. Na przykład w odniesieniu do ofiar przestępstw seksualnych szczególnie ważny jest sposób prowadzenia przesłuchania (szkolenia policji) oraz współpraca ze służbą zdrowia. Program dla ofiar terroryzmu (wprowadzony w całej Hiszpanii w 1979 r.) zakłada pomoc finansową oraz osobistą, w tym psychologiczną. W jego realizację zaangażowane są różne agencje rządowe. Od 1995 r. realizowany jest również program na rzecz ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy.

I. Sanchez zwrócił uwagę na kwestie ekonomiczne. W Kraju Basków ważny był z tego względu rok 1988. Gospodarowanie przez resort sprawiedliwości przyznawanymi środkami finansowymi umożliwiło prowadzenie różnych programów – np. komputeryzacji wymiaru sprawiedliwości, stworzenia instytucji świadczącej pomoc ofiarom przestępstw (program pilotażowy w Bilbao obejmował, poza kwestiami finansowymi, wspieranie aktywności ofiar w procesie, unikanie wtórnej wiktylizacji, rekunciację). Wskazał na pozytywne efekty kilku eksperymentalnych programów mediacji i kompensacji angażujących sprawcę i ofiarę przestępstwa. Stwierdził, że pomimo istnienia regulacji prawnych na rzecz ofiar przestępstw, przeszkodą dla polepszenia ich sytuacji jest przede wszystkim rutyna i lenistwo intelektualne.

P. Mayhew zwróciła uwagę na istniejące w krajach europejskich różnice co do rozmiarów zgłaszania przestępstw i ryzyka wiktylizacji (w oparciu o wyniki badań wiktylizacyjnych). Podkreśliła rozmiary emocjonalnych skutków różnych przestępstw – nie tylko tych najpoważniejszych, na których zwykle koncentruje się uwaga badaczy. Omówiła podstawowe formy niesienia pomocy ofiarom przez organizację Victim Support. Wskazała, że jeśli chodzi o traktowanie ofiary w systemie wymiaru sprawiedliwości, najważniejszy jest jej kontakt z policją. Ofiary oczekują od niej informacji o „ich” sprawie, uspokojenia i uznania, że spotkało je coś przykrego (nawet bardziej niż schwywania sprawcy). Programy na rzecz ofiar powinny mieć na względzie: po pierwsze – zapobieganie wiktylizacji, po drugie – dobre metody postępowania z ofiarami. P. Mayhew przedstawiła odczucia i oczekiwania ofiar przestępstw będących przedmiotem postępowania sądowego, w oparciu o wyniki licznych badań empirycznych. W ich świetle, ofiary dotkliwie odczuwają przewlekłość postępowania, często są nie zorientowane w procedurze, zależy im na wypowiedzeniu się przed sądem i na ich wizerunku w oczach sądu, zwykle innym niż sugerowanym przez obronę. Nie lubią przebywania w bezpośredniej bliskości oskarżonego, oczekują od sądu społecznego wsparcia. Chcą czytelnej informacji o tym, co dzieje się w sprawie, brania pod uwagę ich oczekiwań, także w kwestiach praktycznych, np. terminów rozpraw, chcą znać wynik sprawy, chcą być uznawani za osoby ważne w postępowaniu karnym, nie tylko za źródło informacji. Poza słabą pozycją w procesie, odczuwają także traktowanie bez współczucia. Referentka przedstawiła też praktyczne przedsięwzięcia zapobiegające przestępczości – np. w środkach komunikacji, pubach.

B.-D. Meier sformułował podstawowe założenia wymiaru sprawiedliwości uwzględniającego interesy ofiar przestępstw. Ofiara jest nieodzownym elementem jego funkcjonowania. Ma specyficzne interesy i oczekiwania pod adresem wymiaru sprawiedliwości, uznane w międzynarodowych dokumentach (np. ochrona przed agresywnym i nieufnym traktowaniem w procesie, atakami na wiarygodność i od-

wracaniu ról — winienia jej a nie sprawcy). Interesy te powinny być uwzględnione i zabezpieczone w postępowaniu karnym. Nie jest to jednak jego celem — postępowanie karne prowadzi się aby wypełnić publiczne zadania — ściganie przestępstw i zapewnienie przyszłej zgodności z prawem. Skoro skutki postępowania dotyczą przede wszystkim sprawcy, a nie ofiary, należy zadbać, aby polepszenie sytuacji procesowej ofiary odnosić do wpływu jaki ma ono na sytuację oskarżonego w aspekcie respektowania jego interesów uznawanych w dokumentach międzynarodowych (w szczególności zasady domniemania niewinności). Nie musi to oznaczać, że pozycja pokrzywdzonego w postępowaniu jest słaba. W większości krajów jest on stroną postępowania, mającą swoje prawa. Poza tym należy pamiętać, że Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności odnosi się nie tylko do pozycji prawnej oskarżonego, ale i ofiary (np. „nikt nie może być poddany ... poniżającemu traktowaniu”, „każdy ma prawo do prywatności”). B.-D. Meier podkreślił, że lepsze zrozumienie interesów ofiary i jej wrażliwe traktowanie przez pracowników organów wymiaru sprawiedliwości karnej działa również na korzyść efektów postępowania, zwłaszcza lepszego wyjaśnienia sprawy. Wskazał na problematyczność prawa do odmowy zeznań. Opowiedział się za kierunkiem ochrony interesów ofiary przez zapewnienie skutecznych gwarancji w postępowaniu, które pozwalałyby na zachowanie równowagi z interesem publicznym (np. takich jak możliwość składania zeznań bez obecności na sali publiczności oraz oskarżonego czy dopuszczania jako dowodu filmu video z zeznaniami dziecka aby uniknąć jego ponownego przesłuchiwanie na rozprawie). Wskazał na niedostatki kompensacji występującej w systemach europejskich w formie powództwa cywilnego albo nakładanego przez sąd obowiązku naprawienia szkody — ich ograniczenie do kwestii materialnych i do spraw wyjaśnionych gdzie przestępca ma dość pieniędzy aby wynagrodzić szkodę. Pierwszy z tych problemów stał się punktem wyjścia dla programów mediacji pomiędzy ofiarą i sprawcą a następnie do jej wprowadzenia do ustawodawstwa prawnokarnego w wielu krajach (np. w Austrii, Niemczech). Drugi z nich skłonił do poszukiwania substytutu kompensacji od przestępcy (gdy okazała się ona niemożliwa lub nieefektywna) — kompensacji państwowej.

W. Rau, rozważając wspomniany wyżej problem, przedstawił cele, podstawy oraz główne zasady Europejskiej Konwencji o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy. Przedstawił stan jej ratyfikacji (9 państw ratyfikowało ją, 4 — podpisało). Przedstawił możliwe przyczyny tego, że konwencja ta nie przyniosła znaczących rezultatów (zgłaszane zastrzeżenia co do rozumienia zasady terytorialności, trudne do przewidzenia koszty wprowadzania jej w życie, brak uregulowań prawnych lub środków budżetowych na kompensację — zwłaszcza w nowych krajach członkowskich Rady Europy — przy braku widocznych korzyści dla obywateli własnego państwa).

D. Greer wskazał, że choć Konwencja weszła w życie tylko w 9 państwach, co najmniej w 17 krajach członkowskich Rady Europy istnieją państwowe programy kompensacyjne (oparte na kryteriach przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy albo rozmiaru doznanej szkody). Badanie porównawcze, przeprowadzone w 15 z nich, wskazało, że kompensacja przez państwo jest uznawana za subsydiarną lub wtórną w stosunku do innych możliwych jej źródeł, zwłaszcza od przestępcy. W ostatnich latach poczyniono wiele wysiłków aby zachęcić ofiary do dochodzenia kompensacji od przestępcy, jednak nie doprowadziło to do rezultatów je zadawalających. Generalnie uznaje się prawny obowiązek sprawcy do kompensaty pokrzyw-

dzonemu, brak jest natomiast uznania przez rządy, że państwo ma taki obowiązek wobec ofiar – nie mają one prawa do kompensacji państwowej w takim rozumieniu jak kompensacja od sprawcy, ani nawet prawa do zabezpieczenia socjalnego. Kompensacja przez państwo jest kwestią solidarności społecznej, dobrej woli państwa, słuszności czy przyzwoitości – ale nic ponadto. Bez określenia prawnych podstaw kompensacji przez państwo nie wydaje się prawdopodobne aby rządy czuły się zobowiązane przeznaczać na ten cel publiczne środki.

Przykładem poszukiwania rozwiązań może być np. idea kolektywnego podatku, ściąganego od wszystkich skazanych za przestępstwa, na rzecz krajowego funduszu kompensacyjnego (w Kalifornii w latach 1991/1992 zebrano w ten sposób 54 mln dolarów). Obserwuje się także zwrot w kierunku funduszy ubezpieczeniowych (zwłaszcza we Francji, Szwecji).

I.M. Abel wyodrębniła wśród ofiar będących świadkami w postępowaniu karnym o przestępstwo przeciwko rodzinie kategorię osób wymagających szczególnej pomocy („vulnerable witness”) – dzieci, kobiet zależnych od oskarżonego małżonka, starszych ludzi zależnych od krewnych. Przedstawiła projekt zasad postępowania z nimi, zakładających specjalne szkolenie osób zajmujących się sprawami o takie przestępstwa, niesienie pomocy prawnej, psychologicznej, społecznej i finansowej, a także rozdzielania świadków od sprawcy aby zapobiec dalszym przestępstwom.

Rozważała sposoby zapewnienia zgodności pomiędzy prawem oskarżonego do obrony a ochroną tożsamości świadka (zapewnienie możliwości zadawania pytań za pośrednictwem organów procesowych).

M.J. Conde wskazała, że instytucje niosące pomoc ofiarom przestępstw, działające w Kraju Basków w trzech miastach (utworzone w 1991, 1994 i 1995 r.) są służbą publiczną w ramach resortu sprawiedliwości, co jest zgodne z założeniami humanitarnej sprawiedliwości społecznej. Korzystają one z pewnego wsparcia organizacji społecznych. Celem ich oddziaływań jest społeczeństwo jako całość (zmniejszenie poczucia zagrożenia przestępczością, oddziaływania prewencyjne i informowanie o systemie wymiaru sprawiedliwości) oraz ofiary przestępstw. W odniesieniu do nich celem jest promocja ich praw, dążenie do wzrostu zawiadomienia o przestępstwach, zbieranie informacji o rozmiarach wiktylizacji, promowanie rekuncji i mediacji (programy mediacji w sprawach rodzinnych oraz nieletnich), działalność informacyjna, poradnictwo dla ofiar, szkolenia dla osób zajmujących się pracą na rzecz ofiar.

E. Gimenez-Salinas i Colomer omówiła ideę reparacji jako prawnej konsekwencji przestępstwa, jej rodzaje, znaczenie jako okoliczności łagodzącej. Podkreśliła sukces programów mediacji w sprawach nieletnich. Stwierdziła, że celem dobrej polityki pomocy na rzecz ofiar nie jest odwracanie ról sprawcy i ofiary, ale zmiana rzeczywistości w kierunku bardziej humanitarnego rozwiązywania konfliktów.

A. Rifa, przedstawiła rozwój instytucji pomocy dla ofiar przestępstw w Hiszpanii. Pierwsza z nich, która rozpoczęła działanie w 1985 r. w Walencji, udzieliła pomocy już ponad 30 tysiącom osób. Instytucje te tworzone są najczęściej przez lokalne władze, choć są też przy organizacjach prywatnych. W skład ich personelu wchodzi zwykle prawnik, kryminolog, psycholog, pracownik socjalny i pracownik administracyjny. Przedstawiła dane statystyczne o działalności tych instytucji. Wspomniała o rozpoczęciu w 1995 r. programu mediacji w sprawach dorosłych (jak dotąd zakończono 20 spraw).

Spośród informacji przedstawionych przez delegatów w krajach Europy Cent-

ralnej i Wschodniej szczególne zainteresowanie w dyskusji wzbudziły te, które dotyczyły międzyrządowych programów ochrony świadków (Słowenia-Niemcy) oraz instytucji świadka incognito w prawie polskim, rozpoczęcia realizowania w naszym kraju programu mediacji w sprawach nieletnich. Podnoszono kwestię braku zainteresowania pracą społeczną na rzecz ofiar, brak satysfakcjonujących i nie wykorzystywanie istniejących procesowych uregulowań prawnych na ich rzecz, a także państwowych funduszy kompensacyjnych. Dyskutowano obszernie problemy ofiar terroryzmu — czy jest to odrębna specyficzna grupa ofiar i czy pomoc dla nich powinna różnić się od tej dla ofiar innych przestępstw (A. Beristain), jakie przyjąć kryteria i granice.

W programie seminarium znalazły się również wizyty w Szkole Policyjnej Rządu Kraju Basków oraz w sądach w Vitorii-Gasteiz — w nowoczesnym budynku — „Pałacu Sprawiedliwości”, w którym ma swoją siedzibę również instytucja pomocy ofiarom przestępstw.

## EUROPEJSKIE KOŁOKWIUM „WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH NIELETNICH I PRZESTĘPCZOŚĆ NIELETNICH W EUROPIE”

Organizatorem kolokwium w Glasgow (6–8 V 1996 r. była Rada Europy oraz Uniwersytet w Glasgow (Centre for the Study of the Child and Society). Przedstawiono na nim ogólny referat o wymiarze sprawiedliwości w sprawach nieletnich w Europie Zachodniej (B.-D. Meier) oraz referaty o wymiarze sprawiedliwości w sprawach nieletnich w Belgii (P. Rans), we Francji (F. Bailleau), Finlandii (L. Nyquist) oraz Szkocji. Regulacjom tego kraju poświęcono specjalną sesję. Przedstawiono historię (poczynając od raportu komisji Kilbrandona z 1961 i 1964 r. wykazującego nieefektywność sądowego wymiaru sprawiedliwości w sprawach nieletnich) oraz zasady szkockiego systemu Children Hearing, wprowadzonego w 1971 r. Przedstawiono przepisy (Social Work Scotland Act z 1968 r.) a także Children (Scotland) Act z 1995 r.

Program zakładał również przedstawienie raportu nt. *Council of Europe Review of Juvenile Justice in Central and Eastern Europe* (prof. S. Asquith) oraz wystąpienia delegatów z jej 12 krajów streszczające raporty krajowe przygotowywane na potrzeby tego badania.

Na uwagę zasługują następujące kwestie z referatów, wystąpień i dyskusji w trakcie kolokwium.

W ostatniej dekadzie zaznaczył się wzrost sceptycyzmu do idei resocjalizacji (brak efektów, rozszerzenie kontroli społecznej, ograniczenie praw procesowych). Popularność zyskuje kierunek just desert — sprawiedliwej, proporcjonalnej odpłaty (co uwidacznia się np. w oznaczeniu czasu stosowania środków wobec nieletnich) a także programy mediacji oraz inne formy diversion. Wytycznymi wymiaru sprawiedliwości w sprawach nieletnich są także: uczenie poszanowania odpowiedzialności za swoje czyny, uwzględnianie interesów ofiar (np. naprawienie szkody), subsydiarność interwencji sądowej (przykładem może być projektowane w Belgii przekazanie spraw nieletnich zagrożonych nieprzystosowaniem społecznym wła-

dzom socjalnym) oraz szybkość postępowania (np. określanie limitów czasowych poszczególnych etapów postępowania). Wzrasta zainteresowanie pozycją prawną nieletnich i zakresem przyznawania im praw.

Jeśli chodzi o przestępczość nieletnich, to wyniki badań potwierdzają „normalność” tego zjawiska. Popęlnienie przestępstwa jest zwykle epizodem w życiu. Interwencja wymiaru sprawiedliwości zwykle nie ma większego wpływu na nie popełnianie dalszych przestępstw w dorosłości. Nie trzeba więc dramatyzować. Możliwe — i właściwe — jest ograniczanie działania wymiaru sprawiedliwości w sprawach nieletnich na rzecz diversion. Priorytet należy się oddziaływaniom prewencyjnym. Nie wszyscy nieletni potrzebują wychowania w ramach systemu wymiaru sprawiedliwości. Wyjątkiem i problemem są sprawy najpoważniejsze, np. zabójstw popełnianych przez małe dzieci (np. 10-letnie). Dyskutowano o skuteczności różnych oddziaływań wobec nieletnich, od tzw. integrate training (poza zwykłym środowiskiem) opartych na ideologii behawioralnej (przynoszących efekty, ale zwykle krótkotrwale) po pracę w sąsiedztwie, w środowisku nieletnich.

## **SZKOLENIE MEDIATORÓW W RAMACH PROGRAMU MEDIACJI POMIĘDZY SPRAWCĄ I OFIARĄ PRZESTĘPSTWA**

Szkolenie odbyło się w dniach 2–6 X 1996 r. w Choszczówce. Zorganizował je Zespół ds. Wprowadzania Mediacji pomiędzy sprawcą i ofiarą przestępstwa działający przy Stowarzyszeniu Penitencjarnym „Patronat” ze środków przyznanych przez Fundację im. H. Bolla z Niemiec, przeprowadzili je zaś trenerzy z Centrum Negocjacji (E. i Z. Czwartoszowie). Uczestniczyło w nim ponad 20 osób (mediatorzy, sędziowie rodzinni i kuratorzy z sądów rodzinnych wytypowanych do uczestniczenia w eksperymentalnym programie mediacji w sprawach nieletnich, członkowie Zespołu ds. Mediacji). W programie szkolenia, prowadzonego w formie warsztatów, z wykorzystaniem gier symulacyjnych, znalazły się takie tematy, jak: anatomia konfliktu, czynniki powodujące eskalację konfliktu, procedury radzenia sobie z konfliktami, strategie negocjacji, mediacja jako wspomaganie negocjacji problemowych, cechy charakterystyczne procesu mediacyjnego, specyfika roli mediatora, zakres zastosowań procedury mediacyjnej, podstawowe elementy skutecznej mediacji, czynniki ułatwiające i utrudniające porozumiewanie się w konflikcie, techniki aktywnego słuchania, symulacja mediacji między ofiarą i sprawcą.

## **V EUROPEJSKIE KOŁOKWIUM KRYMINOLOGICZNE „PROBLEMY PRZESTĘPCZOŚCI W EUROPIE WSCHODNIEJ I ZACHODNIEJ”**

Kołokwium odbyło się w Bled (Słowenia) w dniach 25–28 IX 1996 r. Jego organizatorami był Instytut Kryminologii i Wydział Prawa Uniwersytetu w Lublanie oraz Instytut Maxa Plancka Zagranicznego i Międzynarodowego Prawa Karnego we Freiburgu. Uczestniczyło w nim około 30 osób — pracowników

naukowych, praktyków z różnych organów wymiaru sprawiedliwości. Program obejmował pięć bloków tematycznych, w ramach których przedstawiono referaty odnoszące się do sytuacji w krajach Europy Wschodniej i Zachodniej:

I. *Trendy w przestępczości w Europie* (M. Joutsen, J. Jasiński).

II. *Przestępczość zorganizowana i międzynarodowa w Europie* (Y. Gilinsky, R. Hood).

III. *Polityka kryminalna: określenie polityki europejskiej* (K. Gönczöl, G. Kaiser).

IV. *Współpraca europejska w wymiarze sprawiedliwości karnej* (P. Wilkitzk. I. Działuk).

V. *Kierunki karania i/lub resocjalizacji* (J. Valkova, D. Petrovec).

Przedstawione w nich problemy były przedmiotem ożywionej wymiany poglądów, czemu sprzyjał sposób prowadzenia dyskusji – odformalizowany, przy „okrągłym stole”.

Między innymi żywe zainteresowanie w dyskusji wzbudziła kwestia mediacji pomiędzy sprawcą i ofiarą przestępstwa. Wypowiadano różne opinie. Z jednej strony sugerowano ostrożne jej stosowanie – nie w sprawach zbyt skomplikowanych i o najcięższe czyny (prof. Horvatic), twierdzono, że jest to instytucja obca systemom prawnym krajów Europy Centralnej i Wschodniej, że nie jest ona priorytetem tam, gdzie jest zła sytuacja społeczno-polityczna, korupcja, działalność mafijna i brak poszanowania praw człowieka (przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości Słowenii). Wyrażono pogląd, że mediacja jest swego rodzaju „luksusem” dla bogatych społeczeństw, a w innych potencjalni uczestnicy mediacji nie będą chcieli poświęcić na nią swego czasu, w którym mogą dodatkowo pracować (J. Jasiński). Z drugiej jednak strony wskazywano na pozytywne pierwsze doświadczenia w realizowaniu mediacji w Czechach, gdzie wprowadzono ją do postępowania karnego w 1995 r. (J. Valkova) oraz eksperymentalnego programu mediacji w sprawach nieletnich w Polsce (B. Czarnecka-Działuk), a także o eksperymentalnym programie mediacji w sprawach nieletnich w Słowenii, postrzeganym jako część rozmaitych działań na rzecz środowiska (A. Selih). W Niemczech początkiem mediacji, którą w 1991 r. wprowadzono do ustawodawstwa karnego, także były eksperymenty pozwalające na korygowanie programów do tradycji, potrzeb i możliwości w różnych miastach (G. Kaiser). Wspomniano o rosnącej popularności w świecie tzw. konferencji rodzinnych, których uczestnikami są również bliscy stron, którzy wspólnie poszukują rozwiązania zaistniałego konfliktu i ujawnionych problemów (M. Joutsen). Stwierdzono, że wobec braku zapewnienia przez systemy wymiaru sprawiedliwości możliwości satysfakcjonującej kompensacji, należy wykorzystać szansę jaką daje mediacja. Jej wartość polega również na uczeniu komunikowania się. Z tych względów warto próbować jej wprowadzenia, choćby na małą skalę (K. Gönczöl). W końcu nawet wypowiadający się o mediacji z rezerwą, zgodzili się z poglądem wyrażonym przez K. Krajewskiego, że mediacja jest jedną z możliwych różnorodnych reakcji – co daje szansę ich indywidualizowania – na różne formy przestępczości.

- \* **European Co-operation in Countering Transborder Crime and Terrorism organized by Europe 2000, Kiev (Ukraine), March 27–29, 1996.**

\* **Gruzińsko-Polskie seminarium poświęcone problemom reformy i zarządzania więziennictwa zorganizowane przez Office for Democratic Institutions and Human Rights OSCE — odbyło się w Popowie w dniach 22–23 kwietnia 1996.**

\* **W dniu 18 czerwca 1996 r w Warszawie odbyło się z inicjatywy Zofii Kuratowskiej — wicemarszałka Senatu — seminarium i dyskusja na temat: „Karać czy nie karać za posiadanie narkotyków” z udziałem ekspertów z Holandii, USA, Niemiec i Polski.**

\* **Regulating Europe: Criminology, Care & Control — 24th Annual Conference of the European Group for the study of Deviance & Social Control in conjunction with 4CJ — Centre for Comparative Criminology & Criminal Justice, University of Wales, Bangor September 12–15, 1996.**

Main topics:

1. The criminological enterprise in Europe
2. The new European order
3. Constructing policies and problems
4. Institutional violence

\* ***It's always good to talk.... Strategies for Resolving Disputes, November 18–19, Edinburg.***

Conference organized jointly by Sacro and Mediation UK, offering the opportunity to hear at first-hand about how mediation can be used to tackle conflicts.

Report: *Mediation — the great social re-invention of the 90s — Tony Billingham Workshops:*

1. Basic mediation skills
2. Community mediation
3. Service contracts and codes of practice for mediation
4. Mediation and the housing sector
5. Peer mediation at schools
6. Sharing responsibility
7. Post-sentence mediation
8. Court annex mediation
9. Pre-trial mediation and repatriation
10. Young Offender Mediation
11. Alternatives to Violence Project
12. Flying the Standard
13. Intake interviews in family mediation
14. Parent information sessions and family mediation
15. Anti social tenants – mediation and value for money Question Time Forum

**\* Pathways to Penal Abolition – International Conference on Penal Abolition ICOPA VIII will take place in Auckland, New Zealand, February 18–21, 1997**

Topics:

1. Towards the 20th century: changes in penal policies and values, penal abolition in the 1990's – impossible dream?
2. Decriminalisation and depenalisation
3. Towards fair law and true justice: the plight of indigenous people
4. Empowering the community:
  - restorative/retributive justice
  - victim-offender responses
5. Innovative responses to drug problems
6. Creating public awareness: talking to the converted, the sympathetic, the neutral and the hostile
7. Changing society? the path of transformative justice
8. Media construction of crime and deviance:
  - the role of the media in the path to abolition
9. Religious and spiritual paths to penal abolition
10. Political involvement: justice departments, police, courts, prison officers and prisoners
11. Creative alternatives to prison for women; for disabled and mentally afflicted; and for juveniles
12. The „dangerous few”:
  - violent offending and penal abolition